

negli uffici del paese/ a falu hivatalaiban
sul posto di lavoro, a scuola/ a munkahelyen, iskolában?

- In quale lingua conta/ melyik nyelven számol
sogna/ álmodik
pensa/ gondolkodik
prega/ imádkozik
bestemmia/ káromkodik?
- Lei si ritiene avvantaggiato dal fatto che parla il mòcheno? Perché?/ Előnynek érzi, hogy beszél mokenül? Miért?
- Lei si ritiene svantaggiato dal fatto che appartiene ad una minoranza? Perché?/ Hátránynak érzi, hogy egy kisebbséghez tartozik? Miért?
- Conosce le tradizioni mòchene? Quali?/ Ismeri a moken hagyományokat? Melyeket?
- Che significa: essere mòcheno?/ Mit jelent mokennek lenni?
- Di che cosa avrebbe bisogno la minoranza mòchena?/ Mire lenne szüksége a moken kisebbségnek?
- È importante che i giovani parlino il mòcheno?/ Fontos, hogy a fiatalok beszéljék a moken?
- È necessario insegnare a scuola la lingua mòchena?/ Szükséges az iskolában tanítani a moken?

MAGYAR SZOMSZÉDSÁGPOLITIKA

Bali Lóránt

A horvát-magyar politikai kapcsolatok „életrajza” az ezredfordulótól napjainkig

Bevezetés

Magyarország szomszédaihoz való viszonya sajátosan alakult a trianoni békediktátumtól napjainkig tartó időszakban, kiváltképp igaz ez a horvát-magyar viszonyrendszerre. Történetiségét tekintve 1102-től részleges társállami kapcsolatban éltünk, amelyet 1868-ban újradefiniáltak. Az 1868-as XXX., ún. magyar-horvát kiegyezési törvény értelmében közjogi és közigazgatási relációban Magyarország, Horvát-, Szlavón- és Dalmátország egy és ugyanazon állam közösségét alkották, ahol tényleges határokkal csak a Magyar Királyság rendelkezett. A belső határok csak közigazgatási jelleggel bírtak. Ennek eredményeként a két ország integrált társadalmi-gazdasági régiót alkotott, amely a Trianon utáni déli határunkon még aktív maradt a két világháború között is, ez csak az államszocializmus időszakában szűnt meg.¹

Jugoszlávia felbomlása óta a kooperáció jelentős átalakuláson ment keresztül. Hazánk számára a Balkán és az Adria felé irányuló kapcsolatok gazdasági és biztonsági okokból újból felértékelődtek. A politikai, gazdasági fejlesztési lehetőségek jelentősen átstrukturálódtak. Horvátország 2013. július 1-től az EU teljes jogú tagja lett, amelyet rövidtávon

¹ Hajdú Zoltán: *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó: Pécs – Budapest, 2001.

a schengeni övezetbe való csatlakozása is követni fog. Ez tovább erősíti az interakciók elmélyülésének a lehetőségét.

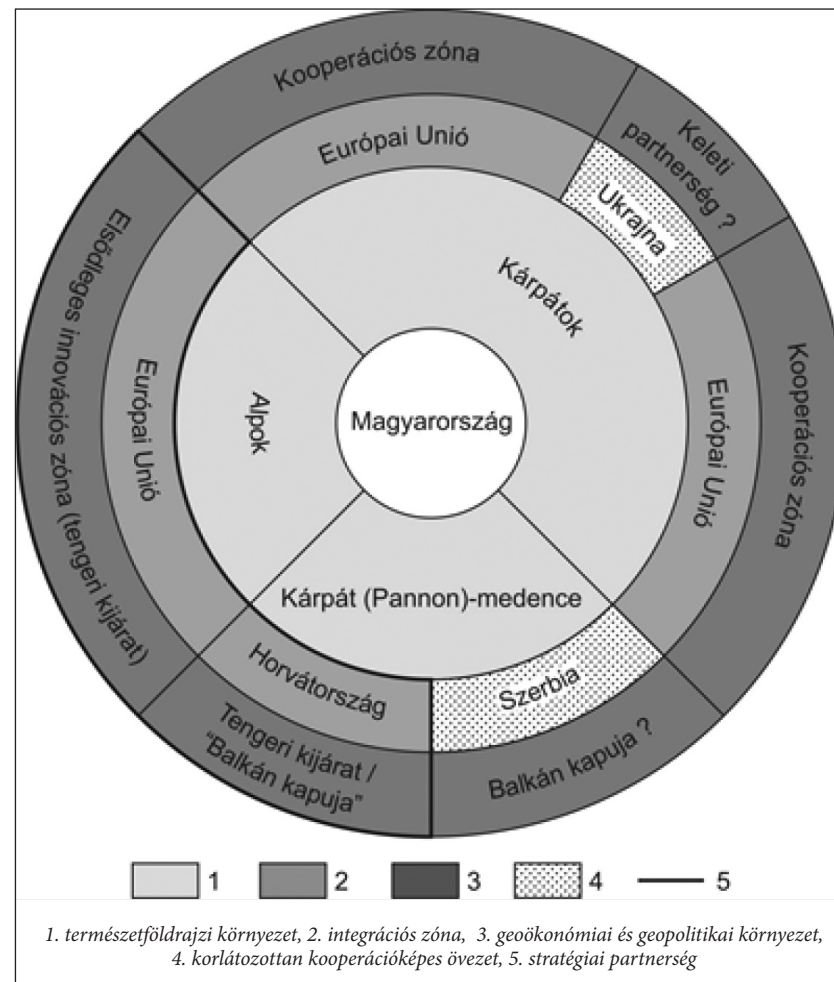
Geopolitikai „ön-újrdefiniálás” és súlyponteltolódás

1990-92-ben jelentősen megváltozott Magyarország nemzetközi környezete. A Szovjetuniótól való függés megszűnt és nyilvánvalóvá vált, hogy a KGST és a Varsói Szerződés is a végnapjait éli. A környező országok mindegyikében megkezdődött a demokratikus átmenet. A Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia felbomlásával pedig jelentős geopolitikai súlyponteltolódás játszódott le a Kárpát-medence politikai viszonyait aktívan alakító államok között. A kialakult új helyzetben Magyarország jelentősége és geopolitikai mozgásteret megnőtt. Ha az 1990-es viszonyokat összehasonlítjuk a 2008-as körülményekkel, akkor megállapíthatjuk, hogy a Kárpát-medence politikai viszonyait alakító hat állam közül a Magyar Köztársaság területi nagyság és népességszám alapján 1990-ben az utolsó előtti helyen állt. Napjainkban a kép teljesen másképp fest, a nyolc érdekelt ország sorában a harmadik helyre kerültünk.²

A Szovjetunió és Csehszlovákia békés körülmények között, Jugoszlávia pedig egy véres háború során bomlott fel. A mindenkori magyar külpolitika tagadja, hogy bármilyen érdeke fűződött volna a bomlási folyamatok generálásához. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy hosszú távon a helyzet stabilizálódása után Magyarország számára pozitív változásokat hozott a szomszédos államok felbomlása. Geopolitikai súlya megnőtt a térségben a korábbiakhoz képest, a szomszédos országok demokratizálódásával pedig jelentős mértékben javultak a magyar kisebbség érdekérvényesítési képességei. Több esetben sikerült kormányzati tényezővé válniuk, például Romániában, Szlovákiában és Szerbiában is.

² Kitanics Máté: *The Hungarian-Balkan relationships from the beginnings to recent years*. The Hungarian Cultural Diversity Research, Joint Research with the University Pécs for the Preservation and Development of Cultural Diversity. Graduate School of Humanities and Social Sciences Nagoya City University: Nagoya, 2008. 51–58.

1. ábra. Magyarország geopolitikai és geoökonómiai környezete³

A függetlenné vált Szlovénia és Horvátország esetében két olyan stratégiai szövetségese lett Magyarországnak Ausztria mellett, amelyekkel semmilyen kisebbségeket, vagy más államközi problémát érintő jelentős nézeteltérése sincs. Ezzel szemben Trianon következményeként

³ Forrás: Bali Lóránt: Horvát-magyar politikai kapcsolatok alakulása a kezdetektől napjainkig. *Balkán Füzetek*, 2009/4. 261–267.

még napjainkban is olykor jelentős konfliktusokat okoz a Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben és a Vajdaságban élő őshonos magyar kisebbség védelme. Anélkül, hogy a földrajzi determinizmus hibájába esnék, a jelenlegi magyar államnak a legjobb esélye gazdasági és politikai kapcsolatainak elmélyítésére és érdekeinek érvényesítésére a Kárpátok koszorúja által nem érintett országokkal van. Ezek közül, az elmúlt másfél évtized tanulságait figyelembe véve, Szerbia kivételt képez. Tehát közép és hosszú távon csak Ausztriát, Szlovéniát és Horvátországot tekinthetjük megbízható stratégia partnernek (1. ábra).⁴ Az előbb említett csoportból Horvátországot fogom kiemelni és a hazánkkal való politikai kapcsolatait vizsgálom a továbbiakban.

A magyar „Horvátország-politika” az ezredfordulón

Az ezredforduló jelentős belpolitikai változásokat hozott déli szomszédunk számára, amelyek a későbbiekben jelentősen befolyásolták az ország külpolitikai mozgásterét is. Bár Magyarország a háború során is aktív politikai kapcsolatokat ápolt Horvátországgal, ennek ellenére a horvát területi integritás visszanyerésével, a Tuđman-éra lezárultával nyílt ténylegesen új fejezet a magyar Horvátország-politikában. A 2004-es magyar EU-csatlakozás után reális közelségbe került a horvát integráció lehetősége is.⁵ Ettől fogva váltak érezhetően intenzívebbé a kapcsolatok, amelynek lényeges eleme lett a horvátországi kisebbség helyzetének a javítása. Ennek első jelentős aktora Orbán Viktor, az újonnan megalakult Fidesz-MPP-MDF-FKGP-kormány miniszterelnöke volt. 1999 januárjában látogatott Zágrábra, és még ugyanabban az évben Magyarország 200 milliós támogatást nyújtott a drávaszögi és kelet-szlavóniai újjáépítési munkálatokhoz. A háború miatt a Daytoni Békeszerződés megkötése után is tartó pangást követően megélné a két ország kö-

⁴ A MOL és az INA között zajló konfliktus epizódikusnak tekinthető, nem más, mint egy energiapiaci lokális konfliktus. A hosszútávú stratégiai érdekeket nem befolyásolja.

⁵ Šimić, Anđelko: *Prekogranična suradnja u Europi s posebnim osvrtom na Hrvatsku*. Ministarstvo vanjskih poslova i Europskih integracija: Zagreb, 2005.198.

zötti regionális együttműködés és újjáéledtek a testvérvárosi kapcsolatok is. Ezek elmélyülése például fontos szerepet játszott a határon átnyúló infrastrukturális fejlesztések előmozdításában. Ilyen volt a V. számú páneurópai folyosó V/B leágazása a Budapest – Zágráb – Rijeka vonalon, és a rijekai kikötő közös fejlesztése és használata.⁶

2001 februárjában megszületett a már 1998-tól fogva előkészített alatt álló szabadkereskedelmi egyezmény, melynek hatására a kétoldalú szabadkereskedelmi forgalom volumene folyamatos növekedésnek indult. 2003-ban már a Horvátországba irányuló magyar kivitel 36%-kal múlta felül az előző évit, és meghaladta a 300 millió dollárt, ezzel négyeszerese lett déli szomszédunk hazánkba irányult kivitelének. A diplomáciai kapcsolatok intenzifikálódását jelezte, hogy Orbán Viktor miniszterelnök vezetésével egy magyar kormánydelegáció tett látogatást 2002 januárjában Zágrábra, és Eszéken. A magyar és a horvát kormányfő közösen nyitotta meg az Eszéki Magyar Főkonzulátust és részt vettek a kórógyi templom felszentelési ünnepségén. Orbán találkozott a magyar kisebbség képviselőivel is, és átadta az első magyar igazolványokat az erre jogosult magyar nemzetiségű horvát állampolgároknak. Tavasszal több magas szintű találkozóra is sor került. Megegyezés született a beruházások ösztönzéséről, egy alkalommal pedig Mádl Ferenc és Stjepan Mesić utcát nevezett el, illetve szobrot avatott a néhai Antall József magyar miniszterelnök emlékére. A horvát Sabor 2002. december 13-án elfogadott változtatásai a kisebbségi törvényen pedig lehetővé tették az őshonos nemzetiségek parlamenti és önkormányzati képviseletét, amely tovább javította a magyarság helyzetét.⁷

2003 második felében kereskedelmi feszültségek keletkeztek a két ország között, amelyek miatt hazánk felfüggesztette a szabadkereskedelmi egyezmény egy részét. Ez azonban nem zavarta meg a diplomáciai kapcsolatokat. Kovács László, a 2002-ben megalakult MSZP-SZDSZ-kormány külügyminisztere 2004 elején Berlinben Magyarországot támogatásáról biztosította horvát kollégáját Horvátország

⁶ Töreki András: *Magyarország Külpolitikai Prioritásai 1998-2004*. Diplomamunka. BGF: Budapest, 2005.

⁷ Bali Lóránt, 2009. Horvát-magyar politikai kapcsolatok, i.m.

európai integrációs törekvéseinek elősegítésben. Erre nagy szükség volt, mert a horvátok Hágával való együttműködését Gotovina tábornok miatt az EU nem találta megfelelőnek.

Közös kormányülések

A horvát-magyar kapcsolatok fejlődése az első 12 évben intenzív volt, de ad hoc jellegű. Az egyes kormányzati időszakokon átnyúló kétoldali kapcsolatok fejlesztésére irányuló stratégia egyik oldalán sem volt megfigyelhető. E tekintetben az utóbbi időszakban jelentős változás állt be. Ezt az a magyar „unikum” tehetné lehetővé, hogy Horvátország azon szomszédaink közé tartozik, akivel nem a közös problémák megoldása, hanem az együttműködés intenzifikálása miatt tartunk közös kormányüléseket.

2006 januárjában vette kezdetét a horvát-magyar közös kormányülések sorozata, amelyek közül az első Budapesten volt. Kilenc tárca-közi megállapodást kötöttek, az energetikai, közlekedési és a szociális problémák szerepeltek a prioritások között. Az üléssel párhuzamosan került sor a Magyar-Horvát Kereskedelmi és Iparkamara létrehozására. E lépést segítette, hogy a szabadkereskedelmi egyezmény megkötésével jelentősen élénkültek a két ország kereskedelmi és gazdasági kapcsolatai. Fontossá vált a stratégiai tervezés összehangolása, ez volt az elsődleges és legfontosabb célja a közös kormányülések szervezésének.

A napirendi pontok között szerepelt a V/C korridor összehangolt fejlesztése, amely következtében bővíthettek a két ország gazdaságának kapcsolódási pontjai, például Bosznia-Hercegovina felé, ezzel javítva a gyengén funkcionáló Duna-Dráva-Száva Eurorégió életképességét is. Az energiaellátó rendszer közös korszerűsítése, a gáz és olaj ellátás biztosítása az adriai kikötőkből mindkét ország függőségét csökkentheti a világ energia piacának instabilitásától. Szóba került még a 2012-es labdarugó EB és a turisztikai szezonban Splitben létesítendő ideiglenes magyar konzulátus ügye is.⁸

⁸ A futball EB pályázata sikertelen lett, az ideiglenes konzulátus minden nyáron, a turisztikai szezonban működik.

A második, 2007 májusában Zágrábban megtartott ülés legfontosabb témái között szerepelt déli szomszédunk EU- és NATO-csatlakozása. Hazánk számára fontos, hogy minél kisebb szakaszon legyen az unió peremállama és a környező országokkal lehetőleg egyazon politikai és gazdasági szövetségben foglaljon helyet. Horvátország számára pedig új lehetőség kínálkozik, hogy felzárkózzon Európa magterületeihez, és tagságával stabilizálja a térséget. 2008-ban mindkét fél számára új jelentős források nyíltak meg az IPA programok révén, melyek lehetővé tették a határ menti rurális területek intenzívebb fejlesztését, és a határon átnyúló gyenge kapcsolatok előmozdításának lehetőségét. Elégedetten nyugtázták az eszéki Strossmayer Egyetem 2007 ősszel induló magyar szakának megalapítását, amellyel egy tíz éve húzódó kérdés oldódott meg. Így az általános és a középiskola mellett immár egyetemi szinten is lehet magyar nyelven tanulni Eszéken. Előtte a felsőfokú magyar oktatás csak a zágrábi Hungarológia Tanszék keretein belül volt megoldott.

A következő kormányülésre Barcsra került sor 2009 szeptemberében. Bajnai Gordon magyar és Jadranka Košor horvát miniszterelnök részvételével zajlott, a közös energetikai és környezetvédelmi kérdések megvitatásával telt a találkozó. A választott helyszín egyedi volt, mivel Barcsa az egyetlen közvetlenül a horvát-magyar határon fekvő város, ezért kapuváros. Mindenképpen fontos megemlítenem, hogy a találkozó idején záródott le a 2007-2013 költségvetési időszak első horvát-magyar vonatkozású IPA pályázati ciklus. Ezzel jelentős közös felhasználású pénzhez jutott mindkét ország, amelyet a határ menti rurális területek fejlesztésére fordíthattak. A 293/2009-es Kormány Rendelettel létrehozták a Magyar-Horvát Határokon Átnyúló Regionális Koordinációs Fórumot, amelynek célja az együttműködési területek minél szélesebb körének meghatározása és a gyakorlati fejlesztések lehetőségeinek feltárása.

Az új Orbán-kormány „Horvátország-politikája”

Az új Orbán-kormány Horvátország iránti elkötelezettségét tanúsította, hogy az EU soros elnökeként az egyik legfőbb célja volt a horvát csatlakozási tárgyalások lezárásának és az ország tagfelvételének lebonyolít-

tása. Ebből az utóbbit 2011 júniusának végén sikerült abszolválni. Már a Bajnai Gordon vezette kormány is aktivizálta a horvát csatlakozást elősegítő tevékenységét. E folyamat tovább erősödött a második Orbán-kormány hivatalba lépésével. Május 20-án Martonyi János kijelölt külügyminiszterként tette első látogatását a horvát fővárosba, amelyet május 9-10-én egy dubrovniki út követett. Mindkét alkalommal hitet tett a horvát-magyar kapcsolatok további töretlen fejlesztése mellett, illetve a magyar külpolitika támogatásáról biztosította a horvát euro-atlanti csatlakozási törekvéseket. Hasonló kooperatív politikai szándéknyilatkozatok hangzottak el 2010. július 6-án Györkös Péter nagykövetségéből a Rijeka Magyarországot érintő kikötő- és vasútfejlesztésekkel, az V/b korridor további fejlesztésével kapcsolatban.⁹

Jelentős perspektívákat hordoz magában Horvátország EU-csatlakozása, amelynek sikeréhez a 2011-es magyar elnökség jelentős politikai és diplomáciai támogatással járult hozzá. A napjaink közös együttműködési lehetőségeit a horvát és a hazai fél egyaránt az energiabiztonság közös megteremtésében (szénhidrogén-előfordulások közös kutatása és kitermelése, kőolaj- és kőolajtermék készletek kölcsönös tárolása) és a határon átnyúló kapcsolatok további erősítésében látja.

Konklúziók

A Kárpát-Balkán térségben, illetve a szűkebben vett Kárpát-medencében végbement geopolitikai átrendeződésnek köszönhető az 1990-es években teljesen új alapokra helyeződtek a horvát-magyar államközi kapcsolatok. Egy „új” szomszédal kellett kialakítanunk szomszédsgpolitikánkat. Kezdetben a magyar oldalról csak a békés egymás mellett élés és együttműködés doktrínája dominált, melynek a legfőbb oka a délszláv válság volt. A 355 km-es államhatárszakasz csaknem harmadán teljesen vagy részlegesen (Barcstól keletre) szünetelt az átjárás, emellett többször tudatos határsértésre is sor került. Ezeket a horvát fél követte el a legtöbbször a hazai hatóságok hallgatólagos beleegyezésével. Az 1998-ig terjedő idő-

⁹ Az V/b egy páneurópai közlekedési folyosó Ploče, Eszék irányába.

szakban a magyar Horvátország-politika nagyfokú türelemmel és emócióval volt jellemezhető, ehhez kezdetben hozzájárult az is, hogy mindkét ország kormánypártjai ugyanabba a pártcsaládba tartoztak.

A kapcsolatok pályája a kezdetektől fogva felfelé ívelt. Gondoljunk az Antall-kormány horvát függetlenséget támogató politikájára, a Horn-érában megszületett kisebbségvédelmi egyezményre és az Orbán-kormány újjáépítésben való részvételre. Az új évezred küszöbére sikerült déli szomszédunkkal egy az általános államközi szerződésekkel alátámasztott stabil, együttműködésre alkalmas, kiszámítható kapcsolatot kialakítani. Magyarország a kezdetektől fogva aktívan segíti az európai szinten és a kétoldalú együttműködés során is a horvát EU-integráció sikerét.

A 2006-os év mérföldkőnek nevezhető a két ország bilaterális kapcsolataiban. Ekkor került sor először közös kormányülésre. Ezzel gyakorlatilag megkezdődött a közös stratégiai tervezés. Több határon átnyúló és határ menti területeket érintő probléma is terítékre került, és több a közös igényeknek megfelelő megoldás is született. Különös figyelmet fordítottak a gazdaság, az infrastruktúra, a környezetvédelem, a turisztika, a kulturális együttműködés területére és a határon átnyúló kapcsolatok fejlesztésére is. A 293/2009-es kormányrendelettel létrehozták a Magyar-Horvát Határokon Átnyúló Regionális Koordinációs Fórumot, amelynek célja az együttműködési területek minél szélesebb körének meghatározása és a gyakorlati fejlesztések lehetőségeinek feltárása, az EGTC együttműködések alapjainak megteremtése.

Az 2010-es kormányváltás után új elemek jelentek meg a magyar külpolitikában hazánk térségi szervezési „szerep önmeghatározása” szempontjából. Az Unióval szemben megnyilvánuló, illetve a Kárpát-Balkán térségben konfrontatívnak tűnő magyar kormányzati megnyilvánulásokkal szemben Horvátország irányában egy kooperatív magatartás figyelhető meg. Ez többek között az EU csatlakozási tárgyalások során kifejtett magyar segítségben, valamint a Rijekai (Fiumei) kikötő hasznosításának az intenzifikálásában jelent meg.¹⁰

¹⁰ Enisz Gabriella. – Csáki István: Nyugat-balkáni integráció: Szerbiának és Montenegrónak még várnia kell. In: Csáki I. (szerk.): Európa kapujában. Tagjelöltek és szomszédok. Euro-Atlanti Klub. Budapesti Corvinus Egyetem: Budapest. *Európai Szellem*, 2012/3. 22–29.

A horvát-magyar kapcsolatok az elmúlt két évtizedben kiegyensúlyozottak voltak. A már NATO- és EU-tag Horvátország mindent meg fog tenni annak érdekében, hogy mihamarabb a schengeni övezet tagja legyen. Ez lesz az a pont, ahol a bilaterális, államközi kapcsolatok részben lényegüket veszítik, elsősorban a helyi gazdasági, civil és önkormányzati szereplőkön fog múlni a kooperáció mikéntje, az EU források felhasználásának sikere. A jövő sikere azon múlik mindkét ország számára, hogy miként tudják EU-tagként a tartós demokráciát, „a nyugati” munkakultúrát, a változásra való képességet és hajlandóságot a térségben erősíteni, és a szomszédos Szerbiába, Bosznia és Hercegovina számára közvetíteni.

KRITIKA

Zoltán András

Az ukrán nyelvtörvényről

M. M. Tovt, S. S. Černičko: Naučno-praktičeskij kommentarij Zakona Ukrainy ob osnovah gosudarstvennoj jazykovej politiki (s priloženijami). Russkojazyčnaja Ukraina, Kiev, 2013. 160 p.

A cirill betűs eredetiből transliterált M. M. Tovt és S. S. Černičko nevek mögött az ukrainai magyar közélet két ismert figurája rejlik: Tóth Mihály magyar kisebbségi politikus (az UMDSz tiszteletbeli elnöke) és jogász, jelenleg az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének főmunkatársa, valamint Csernicško István nyelvész, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola rektorhelyettese. Tóth Mihály maga is részt vett az ukrán nyelvtörvény tervezetének kidolgozásában,¹ így igazán bennfentesként kommentálhatja azt az ismertető kiadványban.

A kötet a két szerző közös bevezetőjével kezdődik (3–8. l.), amelyben a szerzők a törvény koncepcióját vázolják fel. A nyelvtörvény (teljes nevén: „Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló 5029-VI. sz. törvény” 2012. augusztus 10-én lépett érvénybe és viszonylag pontos eligazítást kíván nyújtani ebben a kényes kérdésben. Ezért lehetőleg pontos meghatározását tartalmazza az olyan fogalmaknak, mint az államnyelv, anyanyelv, regionális vagy kisebbségi nyelv, régió stb. Törvénybe iktatja saját elsőbbségét más, a nyelvek használatát szabályozó ukrán törvényekkel szemben, kimerítő felsorolását adja a törvény által regioná-

¹ Vö.: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/svoboda/2012/06/27/6967609/> (letöltve: 2013. december 8-án).